

تأثیر کلام بر شخصیت دیگران از منظر اسلام

فهیمة کامکار^۱

چکیده:

انسان یک نمونه خلقت ناب الهی و تنها موجودی است که دارای عقل اختیار و هوش است او توانایی انجام کارهای بسیاری را دارد انسان برترین مخلوق هستی معرفی شده است انسان یک موجود اجتماعی است و بدون ارتباط با دیگران نمیتواند در اجتماع زندگی کند. کلام دارای دو بعد مثبت و منفی است و هر یک از این ابعاد توضیحات عناوین و نتایجی به همراه دارد. جامعه مجموعه ای بزرگ و به هم پیوسته است و از مجموعه های کوچکتری به نام خانواده ایجاد شده است انسان در این مجموعه بزرگ لزوماً و قاعداً باید برای رفع نیاز و تداوم زندگی با دیگران در ارتباط باشد. این ارتباط از یک مسیر کاملاً فراگیر شکل می گیرد، یعنی ارتباط کلامی. یافته ها حاکی از آن است که کلام یک ابزار خارق العاده برای گسترش نفوذ، پیش برد اهداف و مقاصد، تأثیر متقابل، رشد اخلاقی و شخصیتی، شکل دهنده وجهه درست اجتماعی و اهرم جذب نیرومند ر موقعیت های متفاوت است. ارتباط کلامی یک فرصت خوب برای ایجاد رشد و شکوفایی استعدادها و یک عامل برای به وجود آوردن اتفاقات شیرین یا تلخ و مشکلات است. این مقاله به روش توصیفی کتابخانه ای نوشته می شود.

کلیدواژه ها: کلام، شخصیت، تأثیر، اسلام

^۱ فهیمة کامکار، طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا (س) فریدن. fahimeh.kamkar118@gmail.com

مقدمه:

جهان هستی مملو از راز و رمزها و زیبایی‌های پیدا و پنهانی و عجایبی است که آدمی فقط نیمی از آنها را می‌تواند کشف و جستجو کند یکی از این زیبایی‌های هستی، آفرینش خود انسان است. وجود انسان پر از زیبایی، حیرت، سوال و جز عجایبی است که در ذهن بشر نمی‌گنجد. حال در وجود خود انسان استعداد، نیرو و ظرفیت‌های بالقوه‌ای وجود دارد که اگر بالفعل شوند جهان را تکان می‌دهد.

یکی از این نیروها نیروی کلام است که همه جوانب زندگی او به همین نیرو متکی است و یک عامل راهبردی قدرتمند در رسیدن انسان به اهداف و مقاصد او اوست کلام نیروی عجیب و قوی درون خودش دارد که احساسات اذهان و افعال دیگران را می‌تواند متحول کند و در مسیر درست یا غلط بیندازد کلام یک نیروی مثبت دارد و یک نیروی منفی دارد در واقع این دو بعد کلامی نتایج و اثراتی بر افراد و تحولات جوامع خواهند داشت. در قرآن و منابع دینی واحادیث ائمه اطهار علیهم السلام نیز درمورد کلام و اثرات خوب و بد آن بسیار سخن به میان آمده است.

خداوند منان به بشر نعمت‌های کثیری عطا کرده است. هم چنین توانایی‌های منحصر به فردی را در وجود آدمی قرار داده است. تمام این رخدادهای برای انسان یک نتیجه عالی دارد، آن هم رسیدن به قرب الهی است. البته اگر آدمی تمام ظرفیت‌ها، امکانات و توانایی‌هایش را به نحو مطلوب و صحیح به کار گیرد، سعادت، خوشبختی، کمال و آبادانی دنیا و آخرت را در پیش خواهد داشت.

در این مبحث می‌خواهیم درمورد تأثیر کلام بر شخصیت دیگران از منظر اسلام صحبت کنیم. ونکاتی را جهت یادگیری بیان کنیم. چراکه یادگیری مهارت‌های کلامی جزء ضروریات غیر قابل انکار در زندگی هر کسی می‌باشد. و هیچ کسی نمیتواند این حقیقت را نادیده بگیرد و خود را بی‌نیاز از آن بداند. زیرا یکی از عوامل موفقیت و پیروزی در زندگی حتی در اجتماع یادگیری، رعایت، و عمل صحیح به همین موضوع است.

انسان با اعضا و جوارح، با دیگران برخورد می‌کند صحبت می‌کند، اشاره می‌کند، تایید می‌کند. با زبانش کلمات را ادا می‌کند، و این کلمات معانی بسیار متفاوتی دارند.

اگر بخواهیم یک نیروی بسیار قوی و کارآمد در جهان هستی و در اجتماع معرفی کنیم، نیروی کلمات هستند. سرآغاز و سرانجام هرچیزی کلمات هستند. نیروی ناشی از آن‌ها می‌تواند ذهن، فکر، احساسات، روان آدمی را تحت تأثیر قرار دهد. کلمات به عنوان اهرم‌های قدرتمند، خطوط ارتباطی و معاشرت را میان افراد ایجاد می‌کنند. کلمات مفاهیم گوناگونی دارند. حالت‌های خاصی را پدید می‌آورند. یا دارای بار مثبت، احساسی، عاطفی، وحس خوب هستند، کلماتی مثل ادب، مهربانی، محبت، احترام... .

یا دارای بار منفی هستند. کلماتی مثل زشت، نفرت، کفر، نمی‌توانم، نمی‌شود، خستگی، خشم، رنج، دروغ، ناسزا، سرکوب. افراد در جامعه‌ای که زندگی می‌کنند در برخورد با دیگران، با به کار بردن هر کدام از این دسته کلمات می‌توانند جایگاه خودشان را معین کنند.

شکل‌گیری کلام:

حروف وقتی به هم متصل می‌شوند کلمات را می‌سازند. کلمات جملات را می‌سازند و جملات در بردارنده مفاهیم متفاوتی هستند. همه این موارد وقتی بر زبان جاری شوند، کلام شکل می‌گیرد.

کلام عامل ارتباطی بسیار قوی و اساس معاشرت سازنده است. هرانسانی ناچار، برای رفع نیازهای اساسی خود و تامین امنیت و بقا در اجتماع، با دیگران ارتباط برقرار می‌کند.

ارتباط کلامی دارای هدف‌های گوناگونی است از جمله:

جلب حمایت و دوستی، همدردی و مشورت، دعا و مناجات، کتاب خواندن، اظهار عشق و علاقه و محبت، رفع خواسته‌ها، انتقال مفهوم چیزی به دیگری، گفتگوهای مختلف (مباحثه، سخنرانی، تعریف داستان...)

کلام تأثیر و قدرت بسیار بالایی دارد، و در هر زمینه و شغل یا حرفه‌ای اگر به شکل صحیح و متناسب موقعیت، به کار گرفته شود، نتیجه فوق‌العاده اثر بخشی دارد.^۱

انواع کلام:

کلام دارای دو بعد مثبت و منفی است. و هر بعد کلام اثرات خاص خود را دارد. کلام، افکار و احساسات و کردار و رفتار ما به یکدیگر مرتبط و متصل است. وقتی کسی سخن بگوید سخنش در

^۱ . آل یاسین، محمدرضا، مهارت‌های تأثیر گذاری و نفوذ کلام، ص ۵۶

دیگری اثر داشته باشد باعث می شود شخص سخنگو مورد اعتماد واقع شود و کلامش گیرا باشد. زمانی که کلام کسی مورد تایید واقع شود، قدرت کلام می تواند احساس و طرز فکر دیگران را شکل دهد.

با قدرت کلام مثبت می توان وضعیت نامطلوبی را تغییر داد، مثلاً موقعیت غم به موقعیت شادی تبدیل شود. استفاده از کلمات و جملات مثبت بعد از گذشت مدت زمانی موجب می شود ذهن و اندیشه انسان نیز مثبت شود و اثرات خوبی بر روح و روان، جسم و زندگی افراد خواهد گذاشت. دانش، شخصیت خوب، تجربه، و اطلاعات هر فردی می تواند به دیگران در مسیر رشد و هدایت در زندگی بسیار کمک رسان باشد.

بر فرض مثال کسی که در یک شغلی یا حرفه ای بتواند با دانش و رعایت موازین کلامی، اخلاق مداری، با اطرافیان یا زیر دستان سخن بگوید، بازخورد قابل پذیرش و اثرگذاری دارد. انسان ها از لحاظ اعتقاد و باور با یکدیگر متفاوت هستند کلماتی که انسان از عمق وجودش به آن ها باور دارد همان کلمات قدرتمند هستند که بر ضمیر ناخودآگاه فرد تأثیر می گذارند.

کل این جهان بر پایه انرژی نهاده شده است. زمانی که فرد کلمات مثبت را بیان می کند درحقیقت انرژی را به جهان پیرامون خود منتقل می کند، و هر انرژی ای که به اطراف ساطع شود همان دریافت می شود. کلام هر شخصی مانند آینه ای است که ابعاد شخصیتی و اندیشه خصوصیات فرد در آن منعکس می شود.^۱

به واقع سخن هرکسی هویت او می باشد.

تأثیر کلام در قرآن:

در قرآن و روایات نیز درمورد کلام و برقراری ارتباط و نیت ها و شناخت شخصیت ها اشاره شده است. اثر گذاری و نفوذ کلام وقتی است که انسان با زبانی شیرین و دلنشین صحبت کند و از سخنان منفی دوری کند. سخن زیبا، نرم، سنجیده و صحیح هرکسی را مجذوب و تحت تأثیر قرار می دهد و حس تنفر و گریز دور می شود.

آیه شریفه بسیار زیبا بیانگر این مورد است:

پس به برکت رحمتی از جانب خدا با آن ها نرم خو شدی، و اگر بدخلق و سخت دل بودی، حتما از دورت پراکنده می شدند. یعنی

۲. همان، ص ۱۴۳

اولا اراده و مشیت الهی براین بود تا پیامبر با مردم خوش رفتار باشد.

کلام در سنت:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خود نیز شخصیتی بودند که دارای سعه صدر، منش و گفتار نیک، زبان نرم و قلبی رئوف بودند که توانستند در میان قومیت های مختلف زمان اعراب جاهلی زندگی کنند و افراد و یاران زیادی را جذب اسلام کنند. همچنین گفتار و کردار ایشان به حدی قوی و جذاب بود که نه تنها بزرگان بلکه کودکان نیز مجذوب وجود نورانی ایشان بودند.

سالم ترین و بهترین ارتباط ها، ارتباط دینی و ارتباط رهبران الهی با مردم است. اگر دقت کنیم در منابع اسلامی، متوجه می شویم که پیامبران و ائمه اطهار علیهم السلام برای مردم چیزی که به یادگار گذاشتند مال و ثروت یا اشیا قیمتی نیست بلکه علم و دانش است. یادگاری ای که هر چه در عالم هستی وجود دارد منشأ آن به علم و دانش برمی گردد.

تبلیغات دینی پیامبران ائمه اطهار علیهم السلام نیز بر پایه اخلاق نیک گفتار نیک رفتار نیک بوده و همین نکته باعث شد تا مهر و محبت آنان در دل بسیاری از مردم جای بگیرد. آن ها در امر تبلیغ و هدایت و سخنرانی خود موفق بودند و دلیل آن کلام حق، نافذ و دلنشین آنان بود. گفتار صادقانه، صحیح و منطقی کشش و جذبه ی خاصی دارد و همین نکته موجب می شود تا فضای گفتگو سالم و به دور از شک و شبهه و کج فکری باشد. این گونه اذهان مردم به سمت وسوی گمراهی و فضای آلوده و پوشیده جهل نمی رود، و مسیر مستقیم، واضح است.

تأثیر کلام مثبت ذیل شاخه های مختلف اعم از روابط خانوادگی و زندگی زناشویی، روابط با دوستان، روابط در محیط شغلی، روابط والدین با فرزندان است.

امام سجاد علیه السلام فرمودند:

«گفتار نیک ثروت را زیاد، و روزی را فراوان می کند، مرگ را به تأخیر می اندازد، انسان را در خانواده محبوب می کند، و به بهشت وارد می کند.» این حدیث حقیقتاً مایه دلگرمی و انگیزه است برای اینکه آدمی برای رشد شخصیت و اخلاق خود این جنبه گفتاری را رعایت کند.^۱

۱. احمدی، حسنعلی، احمدی، زین العابدین، زبان کلید بهشت و جهنم، ص ۹۵.

انسان قبل از اینکه حرفی بزند موقعیت و زمان و مکان را در نظر داشته باشد، و احساسات و عواطف و شخصیت دیگران را مدنظر داشته باشد، و صحبت کند. زیرا در غیر این صورت ممکن است با سخن ناشایست و وناسزا موجب رنجش دیگران شد. رعایت نکردن این مورد عین این است که مثلاً در میان جمعیتی که تازه عزیزشان را از دست داده اند، لطیفه یا حرف خنده داری زده شود، که این کار کاملاً نامناسب و موجب رنجش صاحبان عزا است.^۱

لحن آدمی باید سرزننده و پرطنین باشد، و موجب سوء ظن نشود. خوب است که حتی اگر آدمی اشتباهی هم می کند، معذرت خواهی کند. به راستی که اگر معذرت خواهی درست و صادقانه باشند موجب ترمیم روابط و از بین رفتن تیرگی و کدورت در ارتباطات اجتماعی می شود.^۲

۵. روابط والدین با فرزندان:

تربیت یک عامل و مهارت برای رشد شخصیت و به فعلیت رساندن استعدادهای درونی انسان و سایر موجودات است. و ابعاد مختلفی نیز دارد از جمله، بعد اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی، علمی، مذهبی. ما در این مقاله با تأثیر کلام منفی در بعد اخلاقی آن کار داریم.

برهم زدن موقعیت و حدود و مرزهای جغرافیایی یک چیز موجب می شود در آن نزاع و کشمکش و نوعی آشفتگی پیش بیاید. در خانواده نیز همین گونه است. در خانواده ها شاکله بزرگسالان شکل گرفته است، اما کوچترها هنوز به تربیت و همراهی و حمایت لازم و درست نیازمندند. هویت فرزندان تحت تأثیر تربیت و آموزش والدین شکل می گیرد.

تربیت یک مرحله بسیار سخت و طاقت فرسایی است، اما اگر درست و منطقی انجام شود، نتیجه بسیار خوبی خواهد داشت. اما چیزی که قابل تامل و انکار ناپذیر است این که در بعضی موارد مشاهده می شود که تربیت با روش های مخرب و غیر اخلاقی همراه است. چیزی که به موضوع مورد بحث ما ارتباط دارد گفتگو در مورد تأثیر کلام منفی بر شخصیت افراد خانواده است.

کلام منفی و ناشایست تأثیر متقابل بر افراد یک خانواده دارد. به طور مثال اگر در خانواده پدر خدمت مادر و فرزندان را نگه ندارد. مادر حرمت شوهر و فرزندان را نگه ندارد، و یا

۱. همان، ص ۴۵

۲. بیابانگرد، اسماعیل، روش های افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان، ص ۱۲۳.

فرزندان دچار این خطا شوند، و یا اینکه اگر با کلام ناروا در حق هم حرمت شکنی کنند، احترام از این خانواده رخت بر می‌بندد .

اگر عفت کلام در بین افراد خانواده نباشد مهر و عطوفت، رفتار مسالمت‌آمیز در بین آن‌ها هیچ معنا و مفهومی نخواهد داشت. این موضوع به راحتی قابل اثبات است. به طور مثال، وقتی کسی به خود ما حرف نامربوط با سخن زشتی می‌زند عکس العمل ما یا مثل اوست، یا سکوت است، یا یک جواب منطقی و عاقلانه است. معلوم است که حال ما با شنیدن سخنان ناروا بد می‌شود و نوعی دلسردی به وجود می‌آید و حتی ممکن است کینه و ناراحتی ایجاد شود و ارتباط با این شخص تیره شود.^۱

حال خودمان را در نظر بگیریم، اگر ما به کسی حرف نامتعارف یا ناسازایی بگوییم مسلماً تأثیر منفی ای بر روی طرف مقابل خواهد گذاشت. اونیز ممکن است نسبت به ما تنفر پیدا کند. این طبیعی است چون کلام زشت هیچ وقت دلی را آرام نمی‌کند، دردی را دوا نمی‌کند، هیچگاه خوشحالی و نشاط صلح و آرامش به همراه نمی‌آورد. نتیجه بحث این است که انسان باید ظاخر و باطنش را از آلودگی‌ها خبثات‌ها غسل دهد. و از بین ببرد.

در پایان می‌توان گفت انسان‌ها می‌آیند و می‌روند، امکانات تغییر و تحول پیدا می‌کنند، روز‌ها یکی پس از دیگری سپری می‌شوند آدمی نیز با گذشت ایام به زوال عمر خود نزدیک‌تر می‌شود. هر عصر و زمانی می‌آید و دگرگونی‌های همراه خودش را دارد. در گذشته، حال و آینده نیز همین گونه است.

نکته قابل تامل اینکه بشر برای هدفی والا و شایسته خلق شده و چیزی که با طبیعت و هدف خلقت او سازگاری دارد این است که انسان با توجه به تمام نعمت‌ها و الطاف مادی و معنوی الهی، صراط مستقیم را بشناسد و دنبال کند. راهی که عاقبت بخیری، شادی واقعی را در روز حساب در پی دارد. یعنی انسان بدانند برای چه به این دنیا آمده است واقعا می‌خواهد چه کند زندگی چه معنایی دارد با چه اصول و روش‌های صحیح باید زندگی کرد نه اینکه زندگی را به بطالت و تباهی بگذرانند و نهایت نیز در چاه ظلمت و گمراهی و گرداب بلا گرفتار شود بشر نباید ود را درگیر ظواهر و خوشی‌های بیهوده و خانمان سوز کند یعنی او باید زندگی خود را درست و با اخلاق

^۱ . آدل فابر، الین مازلیش، مترجم: زهرا جعفری، کلیدهای گفتن و شنیدن با کودکان و نوجوانان، ص ۸۸.

خداپسندانه آمیخته سازد اخلاق درست یعنی گفتار، رفتار، کردار، عفت، منش، وقار، پندار نیک.

نتیجه‌گیری:

از آنجا که در هر جامعه و فرهنگی رعایت ارتباطات اجتماعی و تاثیر کلام بر دیگران بسیار اثرگذار و غیر قابل انکار است ارتباطات درست اجتماعی موجب پیشرفت رشد و ایجاد بسترهای موفقیت در آینده نیز می‌شود. وقتی کسی تشویق می‌شود، وقتی حرف‌های خوب دریافت می‌کنیم وقتی کسی صحبت می‌کند و طرف مقابل به او با دقت گوش می‌دهد، وقتی نصیحت یا نکته‌ای با رعایت آداب و شئون انتقال می‌یابد، یا وقتی احترام، محبت، مهربانی خوش رفتاری در کلام ابراز شود اثرات مثبت به جا می‌گذارد که موجب نشاط روح و دریافت حس خوب و انرژی می‌شود با بالا رفتن سطح انرژی، ایجاد انگیزه برای تلاش و کارایی بهتر کارها و فعالیت‌ها می‌شود. وقتی مادری با بامهربانی و عطوفت با فرزند هم‌کلام می‌شود، وقتی روابط دوستانه به دور از خصم، نیش و کنایه زدن باشد و روابط شغلی اگر بر اساس آداب و نحوه مطلوب آن باشد، وقتی در فضای مجازی افراد شخصیت و نقطه ضعف‌های یکدیگر را هدف مغرضانه نگیرند، وقتی کارفرما با زیر دست خود با ارتباط خوب و سازنده برخورد کند، اینها نشان دهنده ارتباطی سالم و مؤثر در بین افراد اجتماع است. و در نتیجه رضایت به همراه دارد. روابط سالم موجب همدلی، کمک‌رسانی، درک متقابل، شادی روز افزون نیز می‌شود.

فهرست منابع:

*قرآن کریم ترجمه مهدی الهی قمشه ای

۱. آل یاسین، محمدرضا، مهارت‌های تأثیر گذاری و نفوذ کلام، چاپ اول، تهران: هامون، ۱۳۸۷.
۲. احمدی، حسنعلی، احمدی، زین العابدین، زبان کلید بهشت و جهنم، چاپ هفتم، تهران: انتشارات میثم تمار، ۱۳۸۹.
۳. آدل فابر، الین مازلش، مترجم: زهرا جعفری، کلیدهای گفتن و شنیدن با کودکان و نوجوانان، چاپ هشتم، تهران: صابرین، ۱۳۸۸.
۴. بیابانگرد، اسماعیل، روش‌های افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان، چاپ نهم، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۷.
۵. کورت تیرواین، هنر رابطه، ترجمه کلارا کرمی، چاپ دوم، تهران: نسل نواندیش، ۱۳۸۵.
۶. طباطبایی، مهدی، درمان انواع رنجهای روحی، چاپ اول، تهران: انتشارات صیام، ۱۳۸۸.
۷. میردردی‌کوندی، رحیم، گلستان تربیت، چاپ اول، قم: مجد اسلام، ۱۳۹۴.
۸. میلر جرائد، ارتباط کلامی، ترجمه علی زکاوتی، تهران: سروش، ۱۳۶۸.
۹. وین دایر، ۱۰۱ راه برای دگرگونی زندگی شما، ترجمه محمدرضا آل یاسین، تهران: هامون، ۱۳۸۴.

